

Novi zakoni morali bi da donesu boljitak i unapređenje, veću efikasnost i istovremeno veću zaštitu ljudskih prava u odnosu na raniju pravnu regulativu. Novi ZKP u mnogim slučajevima to nije uspeo da postigne. Tako, na primer, odredbe o otvaranju istrage u novom Zakoniku značajno su pogoršale položaj okrivljenog u krivičnom postupku u odnosu na onaj koji ga je imao po prethodnom Zakoniku iz 2001. godine. Te odredbe karakteriše veliki deficit garancija za zakonit i pravičan postupak. Zakonodavac je pošao od shvatanja da je istražni postupak isključivo stvar javnog tužioca, da je taj postupak potpuno neformalan, da se u njemu ni o čemu ne odlučuje, nego samo priprema optužnica i da on zbog toga nikako ne dotiče okrivljenog i njegova ljudska prava, pa da zbog toga u njemu nije neophodno ustanoviti eksternu (sudsku) kontrolu, osim u slučaju primene mera procesne prinude, niti mehanizme zaštite ljudskih prava okrivljenog od proizvoljnih i nezakonitih postupaka i radnji javnog tužioca. To se shvatanje ne može prihvatiti, jer je i nova tužilačka istraga za okrivljenog prinudna, pa mu se njenim otvaranjem i sprovođenjem ustanovljavaju određene obaveze i dovode u pitanje mnoga njegova prava i interesi. Zbog toga otvaranje i vođe-

Okrivljeni nema nikakvo pravno sredstvo protiv odluke o sprovođenju istrage

nje tužilačke istrage treba da bude podvrgnuto sudskoj kontroli, a okrivljeni mora da ima pravna sredstva za zaštitu od proizvoljnih radnji istražnih organa. I ostale odredbe Zakonika (o uslovima za donošenje odluke o sprovođenju istrage, o vremenu njenog donošenju i dostavljanja i dr.) moraju biti usklađene sa pravima koja prema Ustavu i zakonima pripadaju okrivljenom u krivičnom postupku. Odredbu člana 300 stav 2, prema kojoj svedok u istrazi može biti ispitan, a da se okrivljeni i njegov branilac o tome i ne obaveste, ako javni tužilac oceni da bi njihovo prisustvo moglo uticati na svedoka, trebalo bi bezuslovno izostaviti. Nikada ne treba zaboraviti da krivični postupak ima dva zadatka: da omogući delotvorno gonjenje i kažnjavanje učinilaca krivičnih dela, ali istovremeno i da zaštiti prava okrivljenog od nezakonitih i arbitarnih postupaka organa gonjenja.

Novoj istrazi dat je karakter postupka sa izrazitim elementima inkvizitornosti koji javni tužilac pokreće i vodi potpuno samostalno, bez učešća druge stranke, bez kontradiktornosti i bez ikakve kontrole suda. Reforma procesnog zakonodavstva u Srbiji je započeta sa ciljem da se postojeći mešoviti (akuzatorsko-inkvizitorski) krivični postupak očisti elemenata inkvizitornosti. Taj je cilj ostvaren samo u glavnom (sudskom) postupku, ali istraga koja je doskoro u dobroj meri bila za stranke javna i kontradiktorna, postala je u potpunosti inkvizitorska. Sve procesne funkcije u toj fazi krivičnog postupka vrši javni tužilac: on odlučuje, optužuje i stara se o odbrani okrivljenog, slično kao što je nekada radio inkvizitor. Prava okrivljenog drastično su redukovana: on nema nikakvo pravno sredstvo protiv odluke o sprovođenju istrage, čak ne mora ni da bude saslušan, ne samo u početku, da bi bila doneta naredba o otvaranju istrage, nego u istrazi uopšte, pa je, dakle, ostao bez prava na odbranu itd. Od procesnog subjekta u istrazi pretvoren je u objekt postupka kao što je bio u čistom inkvizitorskom postupku. Zakonodavac je ustanovio jedan potpuno novi tip krivičnog postupka. Umesto mešovitog, koji je bio pretežno optužni sa elementima inkvizitornosti uravnoteženo raspoređenim kroz ceo postupak, prethodni i glavni, konstruisan je krivični postupak koji je i dalje mešoviti, akuzatorsko-inkvizitorski, ali sa potpuno drugačijim rasporedom inkvizitorskih elemenata u njemu. Taj je postupak u stadijumu istrage skoro čisto inkvizitorski, a u stadijumu glavnog postupka adversatorni. Zakonodavac bi morao da izmenama Zakonika promeni tu strukturu novog krivičnog postupka i da otkloni mnoge druge nedostatke.